

Ryszard PUKAŁA¹

RYNEK UBEZPIECZENIOWY KRAJÓW GRUPY WYSZEHRADZKIEJ W WARUNKACH SPOWOLNIENIA GOSPODARCZEGO

Występujące obecnie w gospodarce światowej spowolnienie gospodarcze wpływa destrukcyjnie na wszystkie segmenty rynku. Przyczynia się do osłabienia aktywności przedsiębiorstw, co skutkuje spadkiem zatrudnienia, zmniejszającymi się realnymi dochodami społeczeństwa i wzrostem bezrobocia. Wszystkie te czynniki mają odzwierciedlenie w stanie rozwoju sektora ubezpieczeniowego, który zależy od podaży ryzyk przez ubezpieczających się, popytu na te ryzyka ze strony ubezpieczycieli, względnie gotowości do ich przyjmowania oraz środków finansowych, jakimi dysponują jedni i drudzy, one bowiem ostatecznie warunkują obrót ryzykiem jako towarem na rynku. Podaż ryzyk jest zaś bezpośrednią pochodną rozwoju gospodarki narodowej kraju oraz kondycji, w jakiej aktualnie się ona znajduje. Sektor ubezpieczeniowy stanowi w gospodarce każdego kraju ważne ogniwo jego systemu finansowego. Jest bowiem uzupełnieniem systemu socjalnego państwa, a także, poprzez mechanizm akumulacji kapitału, może stanowić źródło finansowania nowych inwestycji. Ma także duże znaczenie w wymiarze międzynarodowych rynków finansowych, które tak, jak współczesna gospodarka światowa charakteryzują się ścisłymi powiązaniem pomiędzy poszczególnymi krajami. Oznacza to, iż występujące w jednym z nich wahania koniunkturalne, wpływają na inne kraje.

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie stanu rozwoju rynków ubezpieczeniowych krajów Grupy Wyszehradzkiej w warunkach spowolnienia gospodarczego. Dokonano analizy znaczenia sektora ubezpieczeniowego w gospodarce każdego z omawianych krajów, zaprezentowano stan jego rozwoju w latach 2008 – 2012, a także omówiono wpływ spowolnienia gospodarczego na jego rozwój.

Słowa kluczowe: spowolnienie gospodarcze, Grupa Wyszehradzka, sektor ubezpieczeniowy, zakłady ubezpieczeń, bezpieczeństwo finansowe.

1. WPROWADZENIE

Sektor ubezpieczeniowy stanowi w gospodarce każdego kraju bardzo ważny segment rynku finansowego, spełniający przede wszystkim funkcje: dostarczania narzędzi zabezpieczających przed wszelkiego rodzaju ryzykiem, akumulacji i alokacji kapitału oraz gromadzenia i przetwarzania informacji. Z punktu widzenia makroekonomicznego ubezpieczenia bardzo mocno wpływają na procesy zachodzące w gospodarce, między innymi poprzez:

- zapewnienie szerokiej ochrony ubezpieczeniowej podmiotom gospodarczym, poprawiając w ten sposób ich kondycję finansową,
- oferowanie szerokiej ochrony socjalnej, co odciąża finanse publiczne,
- kumulowanie rozproszonych środków finansowych, przeznaczając je na inwestycje,

¹ Dr Ryszard Pukała, Instytut Ekonomii i Zarządzania, Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna w Jarosławiu, ul. Czarnieckiego 16, 37-500 Jarosław,
e-mail: ryszard.pukala@interia.pl

- inwestowanie w poszczególne gałęzie gospodarki, zwiększając w ten sposób ich konkurencyjność,
- stymulując wzrost konsumpcji.

Nowoczesny, sprawnie funkcjonujący sektor ubezpieczeniowy jest więc niezbędny do osiągnięcia trwałego wzrostu gospodarczego każdego kraju. Podobnie jednak, jak inne dziedziny gospodarki, poddany jest wpływom szerokiego spektrum czynników wewnętrznych i zewnętrznych, w tym kryzysom finansowym i następujących częstokroć po nich spowolnieniom w gospodarce. Jest to szczególnie widoczne we współczesnej gospodarce światowej, która charakteryzuje się ścisłymi powiązaniem między poszczególnymi krajami. Zachodzące procesy globalizacyjne doprowadziły do bardzo dużej otwartości gospodarek, co powoduje przenoszenie się pomiędzy nimi wszelkich zjawisk ekonomicznych. Wahania koniunkturalne występujące w jednym z nich wpływają na inne kraje. Za ten proces odpowiedzialne są coraz ściślejsze powiązania handlowe oraz finansowe działających na rynku podmiotów gospodarczych. Obejmują one wszystkie jego segmenty, w tym także sektor ubezpieczeniowy.

Pozycja ubezpieczeń jest także znacząca w krajach Grupy Wyszehradzkiej, gdzie mają one duży wpływ na rozwój i stabilne funkcjonowanie lokalnej gospodarki, co jest szczególnie ważne zwłaszcza w warunkach spowolnienia gospodarczego. Trzeba zaznaczyć, iż we wszystkich omawianych krajach sektor ubezpieczeniowy pełni funkcje:

- stymulatora wzrostu gospodarki narodowej,
- płatnika przysparzającego dodatkowych przychodów budżetowi państwa,
- neutralizatora skutków bessy/kryzysów występujących cyklicznie w gospodarce rynkowej,
- stabilizatora systemu społeczno – gospodarczego państwa.

Dlatego też bezpieczeństwo finansowe działających na nim podmiotów oraz stabilny rozwój całego sektora jest ważnym elementem wzrostu gospodarczego każdego z omawianych krajów.

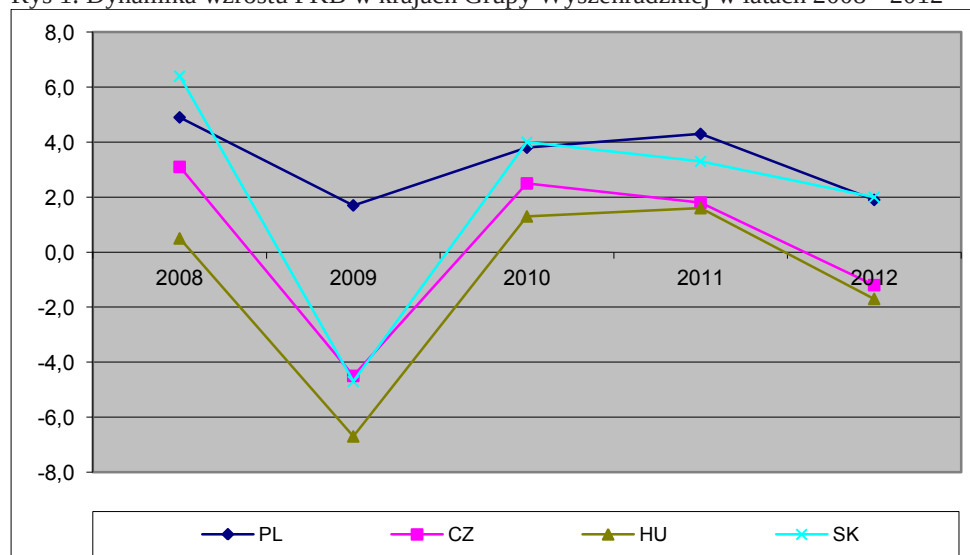
2. SPOWOLNIENIE GOSPODARCZE W KRAJACH GRUPY WYSZEHRADZKIEJ

Światowy kryzys gospodarczy, zapoczątkowany pęknięciem bańki spekulacyjnej na rynku nieruchomości w Stanach Zjednoczonych w 2007 r., powszechnie oceniany jest jako najgłębsza recesja gospodarki światowej od czasu kryzysu z przełomu lat dwudziestych i trzydziestych ubiegłego stulecia. Dotknął on niewątpliwie całą gospodarkę globalną. Podjęte w kolejnych latach przez rządy wszystkich mocarstw światowych oraz sektor bankowy działania przyczyniły się do zahamowania negatywnych tendencji i skutkowały wzrostem gospodarczym. Jednak po okresie wzrostu obserwowanym w latach 2010 – 2011, możemy spodziewać się, iż nadchodząca właśnie nowa fala globalnego kryzysu finansowego po raz kolejny wystawia na ryzyko rozwój ekonomiczny większości krajów świata. Szczególnie zauważalne jest to w Europie, która przeżywa kryzys zadłużeniowy strefy EURO, a kolejne kraje członkowskie Unii Europejskiej notują spadek gospodarczy. Dotyczy to także krajów Europy Centralnej zrzeszonych w ramach Grupy Wyszehradzkiej, czyli Czech, Węgier, Polski i Słowacji. Trzeba podkreślić, iż końcówka XX wieku, to okres otwarcia się tych krajów na napływ kapitału zagranicznego, zainteresowanego inwestycjami na ich terenie. Było to spowodowane ich

potencjałem, jak też faktem, iż pod względem gospodarczym, politycznym i społecznym wyprzedzały one większość pozostałych krajów Europy Środkowo-Wschodniej w procesie przemian restrukturyzacyjnych i rozwoju. Procesy te zostały zintensyfikowane wraz z otwarciem się UE na nowych członków z Europy Środkowej. W konsekwencji tego procesu, na początku XXI wieku nastąpił dynamiczny wzrost przepływu kapitału ze starych do nowych krajów członkowskich UE.

To co w tym okresie było impulsem wzrostu, teraz może być źródłem problemów. Biorąc pod uwagę fakt, iż odczuwalna obecnie niestabilność finansowa, połączona z impulsami recesyjnymi, ma swoje główne źródło w strefie EURO², kraje Grupy Wyszehradzkiej stają w obliczu niebezpieczeństwa, jakim jest możliwa ucieczka kapitału na bardziej stabilne rynki finansowe, a także jego alokacja w instrumenty bardziej bezpieczne, jak np. obligacje emitowane przez rządy Niemiec czy USA. Może to prowadzić do silnego spadku wartości lokalnej waluty, możliwych problemów sektora bankowego i ogólnej recesji, destrukcyjnie wpływającej na wszystkie segmenty gospodarki.

Rys 1. Dynamika wzrostu PKB w krajach Grupy Wyszehradzkiej w latach 2008 - 2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych urzędów statystycznych Czech, Węgier, Polski i Słowacji za lata 2008 – 2012³.

² *Nadchodząca burza. Raport z transformacji. Kryzys w krajach Europy Środkowej i Wschodniej oraz w strefie EURO*, Raport PwC, Warszawa 2011, str. 4.

³ W opracowaniu wykorzystano dane publikowane przez: Czech Statistical Office (www.scso.cz, data odczytu 2013.07.12), Hungarian Central Statistical Office (www.ksh.hu, data odczytu 2013.07.12), Statistical Office of the Slovak Republic (<http://portal.statistics.sk>, data odczytu 2013.07.12) oraz Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl, data odczytu 2013.07.12).

Dotychczasowy wpływ kryzysu na sytuację gospodarczą i społeczną, w poszczególnych krajach Grupy Wyszehradzkiej był bardzo zróżnicowany. Wystarczy spojrzeć na dynamikę wzrostu PKB w analizowanym okresie, podkreślając jednocześnie, iż tylko Polska zanotowała w apogeum kryzysu dodatni wskaźnik wzrostu gospodarczego (rys.1).

Głównymi przyczynami dodatniego wzrostu PKB w naszym kraju było stosunkowo małe uzależnienie od eksportu, umiarkowane zadłużenie, silny sektor bankowy oraz stabilna polityka fiskalna wspomagana funduszami strukturalnymi UE. Polska prowadząc politykę płynnego kursu walutowego, stymuluje wymianę handlową z zagranicą i w ten sposób pomaga gospodarce realnej radzić sobie ze skutkami spowolnienia gospodarczego, co było zauważalne w okresie kryzysu i pomimo osłabienia złotego nie przełożyło się na znaczący wzrost inflacji. W okresie kryzysu pogorszyła się jednak sytuacja sektora finansów publicznych, ponieważ rząd polski czynnie wykorzystywał politykę fiskalną do pobudzania gospodarki⁴. Nastąpił także znaczący wzrost bezrobocia, który utrzymuje się na relatywnie wysokim poziomie i ciągle wzrasta. Polska zwiększa także swoje zadłużenie zagraniczne. Nie jest to jednak sytuacja niebezpieczna dla kraju ze względu na wysoki poziom wpływów z bezpośrednich inwestycji zagranicznych, a także dostateczny poziom posiadanych rezerw walutowych. Chociaż kraj jest w znacznym stopniu uzależniony od finansowania zagranicznego, a sytuacja fiskalna wymaga ciągłych działań konsolidacyjnych, stan gospodarki Polski wygląda stosunkowo dobrze.

Gospodarka Czech relatywnie słabo radziła sobie w okresie kryzysu. W 2009 roku skurczyła się o 4,5%. Pomimo powrotu do wzrostu w 2010 roku, od tego czasu w kolejnych latach wyniki gospodarcze stale się pogarszają. Główną przyczyną takiej sytuacji należy upatrywać w stagnacji popytu wewnętrznego oraz zwiększającym się deficycie sektora finansów publicznych. Na tym tle pozytywnie kształtuje się saldo obrotów bieżących z zagranicą, co jest wynikiem ograniczania importu. Także znaczący napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych pozwala na stopniową, dalszą poprawę salda obrotów z zagranicą. Stabilna sytuacja gospodarcza kraju sprzyja także umacnianiu się korony czeskiej względem euro oraz innych krajów Europy Środkowej. Ponieważ Republika Czeska jest raczej w niewielkim stopniu uzależniona od finansowania zagranicznego, a sytuacja fiskalna stale się poprawia, jej sytuacja finansowa jest stabilna.

Gospodarka Słowacji w okresie kryzysu odnotowała 4,7% spadek PKB, jednak kolejne lata przyniosły stabilny wzrost. Ożywienie gospodarki nastąpiło głównie dzięki eksportowi, a w 2011 roku Słowacja odnotowała nawet nieznaczną nadwyżkę na rachunku bieżącym. Trzeba zaznaczyć, iż od 1 stycznia 2009 roku kraj jest członkiem strefy EURO, co eliminuje szereg ryzyk związanych w handlem zagranicznym, a w połączeniu z poprawą równowagi w handlu zagranicznym, stabilnej polityce fiskalnej oraz mocnym systemem bankowym – świadczy o odporności kraju na potencjalne problemy związane z nawrotem fali kryzysu gospodarczego.

Bardziej skomplikowaną sytuację gospodarczą obserwujemy w przypadku Węgier, które od czasu rozpoczęcia kryzysu finansowego odnotowują stosunkowo słabe tempo wzrostu. Na taki stan rzeczy składa się kilka elementów, wśród których najważniejsze to: słaby popyt wewnętrzny, bardzo mała aktywność ekonomiczna ludności, spadająca

⁴ *Raport o funkcjonowaniu polskiego rynku finansowego w ujęciu międzysektorowym*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa 2011, (www.knf.gov.pl).

produkcja, wysoki poziom zadłużenia i niska stopa inwestycji. Co prawda w 2011 roku zauważalne jest dodatnie saldo fiskalne, jednak było to spowodowane głównie jednorazowym transferem aktywów emerytalnych i nie można traktować tego zjawiska jako tendencji trwałej. Węgry wykazują stosunkowo dobre wyniki eksportowe, co przekłada się na dodatni bilans obrotów bieżących z zagranicą. Ten wynik pozwala zmniejszyć spore zadłużenie zewnętrzne. Sektor bankowy ze względu na duży udział kredytów walutowych pozostaje wrażliwy na wszelkie zawirowania na rynkach finansowych, a w konsekwencji kraj jest wysoce podatny na wstrząsy zewnętrzne i wewnętrzne.

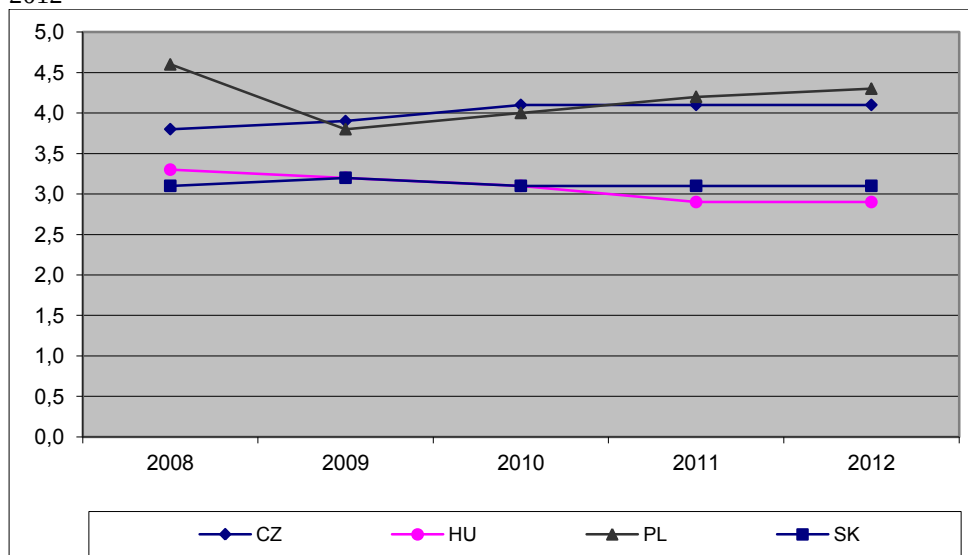
Reasumując, należy podkreślić, iż we wszystkich krajach Grupy Wyszehradzkiej zauważalna jest tendencja spadkowa wzrostu gospodarczego, co niewątpliwie jest konsekwencją ogólnego spowolnienia gospodarczego i negatywnie wpływa na wszystkie segmenty gospodarki w omawianych krajach.

3. RYNEK UBEZPIECZENIOWY KRAJÓW GRUPY WYSZEHRADZKIEJ

Współcześnie możemy wyróżnić dwie kluczowe funkcje ubezpieczeń: funkcję społeczną polegającą na stabilizowaniu przebiegu procesów gospodarczych, zapewnieniu podmiotom w nich uczestniczącym bezpieczeństwa warunków życia, oraz ekonomiczną, umożliwiającą zachowanie ciągłości procesów gospodarczych i zapewnienie bytu ubezpieczonym przez minimalizację konsekwencji zdarzeń losowych. Obydwie funkcje możemy odnieść do potencjału działających na rynku zakładów ubezpieczeń, przez pryzmat osiągniętych przez nie wyników. Pozwala to na dokonanie oceny stopnia rozwoju rynku oraz jego znaczenia dla gospodarki kraju.

Rynek ubezpieczeniowy krajów Grupy Wyszehradzkiej wchodzi w skład jednolitego rynku ubezpieczeniowego Unii Europejskiej, którego utworzenie przyczyniło się do harmonizacji rynków ubezpieczeniowych we wszystkich krajach Unii oraz nałożyło na ubezpieczycieli nowe wymagania dotyczące ich płynności finansowej. Zmiany związane m.in. z rozwojem rynków finansowych, koncentracją biznesu wokół międzynarodowych grup kapitałowych, tendencje unifikacyjne czy też rozwój technik zarządzania ryzykiem wymuszają dostosowanie regulacji do zmieniających się warunków otoczenia. Należy podkreślić, iż rynki ubezpieczeniowe krajów Grupy Wyszehradzkiej po wstąpieniu do Unii Europejskiej rozwijają się bardzo dynamicznie, co wyraża się między innymi znaczącym wzrostem składki ubezpieczeniowej oraz zwiększającą się liczbą i zakresem oferowanych przez zakłady ubezpieczeń usług. Wraz z obserwowanym wzrostem składki wzrasta znaczenie ubezpieczeń w gospodarce kraju. Składka przypisana brutto jest jednym z podstawowych mierników oceny rozwoju rynku ubezpieczeń. Rolę i znaczenie ubezpieczeń określa się zazwyczaj odnosząc składkę do produktu krajowego brutto (PKB). Stosowne dane zostały przedstawione na rysunku 2.

Rys. 2. Udział ubezpieczeń w PKB w krajach Grupy Wyszehradzkiej w latach 2008 - 2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych instytucji nadzorujących rynki ubezpieczeniowe Czech, Węgier, Polski i Słowacji za lata 2008 – 2012⁵.

We wszystkich omawianych krajach można zaobserwować spadek udziału składki spowodowany kryzysem finansowym, przy czym jego apogeum przypada na rok 2009. Dlatego też na stan rozwoju rynków ubezpieczeniowych omawianych krajów należy patrzeć, biorąc pod uwagę wpływ szeregu czynników, które wpłynęły na zmniejszone zainteresowanie usługami ubezpieczeniowymi wśród konsumentów. Najważniejsze z nich, to:

- spadek tempa wzrostu gospodarczego, co było konsekwencją spadku produkcji przemysłowej, spadku eksportu oraz inwestycji, zwłaszcza zagranicznych,
- ograniczenie dostępu przedsiębiorstw do kredytów, spowodowane pojawiającymi się problemami sektora bankowego oraz zaostrzeniem procesów oceny ryzyka kredytowego,
- wzrost bezrobocia przy jednoczesnym ograniczeniu wydatków konsumpcyjnych społeczeństwa,

⁵ Przy obliczeniach wszystkich wskaźników i prezentowanych w niniejszym opracowaniu danych wykorzystano: Výroční zprávy 2008 – 2012, Česká asociace pojišťoven, (www.cap.cz, data odczytu: 2013.07.20), Yearbook 2008 – 2012, Magyar Biztosítók Szövetsége, (www.mabisz.hu, data odczytu 2013.07.20), Ročné správy Slovenskej asociácie poisťovní: SLASPO. 2008 – 2012 (www.slaspo.sk, data odczytu 2013.07.20), Raporty o funkcjonowaniu sektora ubezpieczeń za lata 2008 – 2012, Komisja Nadzoru Finansowego (www.knf.gov.pl, data odczytu 2013.07.20).

- znaczne uzależnienie od gospodarki krajów strefy EURO, które podejmując decyzje chroniące własne rynki, ograniczały do nich dostęp ze strony podmiotów zewnętrznych,
- wpływ globalnych zjawisk recesyjnych w ramach tzw. efektu „zarażania”, który odbił się negatywnie na gospodarkach większości krajów świata w ramach powiązań związanych z funkcjonowaniem międzynarodowych rynków finansowych oraz wspólnych systemów walutowych.

Należy też zwrócić uwagę na fakt, iż przedmiotem obrotu na rynku ubezpieczeniowym jest usługa finansowa. Jej jakość i dostosowanie do potrzeb klienta są nieodłącznym elementem skuteczności funkcjonowania zakładu ubezpieczeń, jak też stopnia rozwoju sektora ubezpieczeniowego kraju. W konsekwencji prowadzi to do traktowania ubezpieczeń jako narzędzia transferu ryzyka oraz wsparcia o charakterze socjalnym. Trzeba tutaj podkreślić, iż ubezpieczenia należą, z punktu widzenia konsumenta, do optymalnych narzędzi usprawniających procesy ochrony aktywności w życiu codziennym, także prowadzenia działalności gospodarczej poprzez transfer ryzyka na instytucję w tym zakresie wyspecjalizowaną, czyli zakład ubezpieczeń. Przemawiają za tym między innymi:

- koszty – polisa ubezpieczeniowa ze względu na rozproszenie ryzyka na dużą grupę podmiotów objętych ochroną należy do relatywnie najtańszych metod ochrony,
- zakres ochrony – oferta zakładów ubezpieczeń jest coraz szersza i coraz bardziej dostosowania do indywidualnych potrzeb klientów.

Przekłada się to na zainteresowanie ze strony osób fizycznych i prawnych zakupem polis ubezpieczeniowych. W omawianych krajach widoczne są znaczne dysproporcje w korzystaniu z ochrony ubezpieczeniowej, co przekłada się na znaczne różnice w składce *per capita* (tab. 1).

Tabela 1. Składka *per capita* w krajach Grupy Wyszehradzkiej w latach 2008 – 2012 (euro)

Składka	2008	2009	2010	2011	2012	D _{2012/2008}
Razem_CZ	501	490	570	566	574	114,57%
życiowe_CZ	301	284	308	306	304	100,99%
majątkowe_CZ	200	206	262	260	270	135,00%
Razem_HU	330	306	304	261	260	78,78%
życiowe_HU	171	152	160	140	135	78,95%
majątkowe_HU	159	154	144	121	125	78,62%
Razem_PL	442	318	355	363	399	90,27%
życiowe_PL	291	188	206	202	232	79,72%
majątkowe_PL	151	129	149	161	167	110,60%
Razem_SK	390	376	383	391	380	97,44%
życiowe_SK	185	179	174	179	205	110,81%
majątkowe_SK	205	197	209	212	175	85,37%

CZ – Czechy; HU – Węgry; PL – Polska; SK – Słowacja

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych instytucji nadzorujących rynki ubezpieczeniowe Czech, Węgier, Polski i Słowacji za lata 2008 – 2012.

Jak widać z przedstawionych danych, kryzys finansowy oraz późniejsze spowolnienie gospodarcze osłabiły zainteresowanie ubezpieczeniami. Jest to konsekwencją wzrostu bezrobocia, zmniejszenia poziomu konsumpcji i inwestycji, w tym ograniczenie kredytowania zakupu domów i mieszkań, zakupu środków trwałych w ramach umów kredytowych itp., co wpływa na obniżenie popytu na usługi ubezpieczeniowe i zmniejszenie dochodów tego sektora. Inną z przyczyn ograniczenia popytu na usługi ubezpieczeniowe i zmniejszenie dochodów sektora ubezpieczeniowego może być spadek zaufania społecznego do instytucji finansowych, spowodowany ich osłabieniem wywołanym kryzysem. Zauważalne jest także duże zróżnicowanie pomiędzy poszczególnymi krajami w wysokości składki przypadającej na jednego mieszkańca. Jest to z jednej strony pochodną stopnia rozwoju gospodarczego, a poprzez to poziomu życia obywateli, z drugiej zaś strony roli, jaką spełniają ubezpieczenia w gospodarce tych krajów oraz świadomość ubezpieczonych. Trzeba tutaj podkreślić, że we wszystkich omawianych krajach sukcesywnie wzrasta rola ubezpieczeń, jako elementu uzupełniającego publiczny system zabezpieczenia społecznego. Jest to niewątpliwie wynik zmian demograficznych, głównie starzenie się społeczeństwa i wydłużanie się średniej trwania życia, a poprzez to narastającymi problemami systemów emerytalnych i ochrony zdrowia w skutecznym zapewnieniu kompleksowej ochrony ubezpieczonym. W tym też kontekście należy stwierdzić, iż jest to proces pogłębiający się i rola ubezpieczeń, zwłaszcza ukierunkowanych na ochronę życia i zdrowia będzie rosła. Będzie to także konsekwencją oczekiwanego w najbliższych 2 – 3 latach w wyniku zwiększającej się aktywności gospodarki po zakończeniu kryzysu - wzrostu płac i spadku bezrobocia, co niewątpliwie przełoży się na zwiększenie oszczędności mieszkańców, a w konsekwencji wzrostem popytu na produkty ubezpieczeniowe.

Dokonując analizy rynku pod względem poziomu zebranej składki ubezpieczeniowej należy podkreślić, iż w większości (oprócz Węgier) krajów Grupy Wyszehradzkiej w latach 2008 – 2012, pomimo załamania obserwowanego w roku 2009 (jako skutek kryzysu), nastąpił jej wzrost, chociaż w przypadku Słowacji jest on nieznaczny z zauważalnym spadkiem w 2012 roku. Wzrost składki ubezpieczeniowej wystąpił zarówno w segmencie ubezpieczeń na życie jak i majątkowych (tab. 2).

We wszystkich krajach Grupy Wyszehradzkiej dominującą grupę stanowią ubezpieczenia na życie. Wpisuje się to w ogólną strukturę rynku ubezpieczeniowego charakterystyczną dla Unii Europejskiej, gdzie pełnią one funkcję uzupełniającą w stosunku do obowiązujących w krajach członkowskich systemów zabezpieczenia społecznego oraz dodatkowej opieki zdrowotnej. Bardzo specyficzną sytuację możemy zaobserwować w przypadku Polski⁶, w której dynamicznemu rozwojowi ubezpieczeń na życie oprócz wzrostu zainteresowania ze strony społeczeństwa sprzyja konstrukcja prawna ubezpieczenia na życie, która jest bardzo pojemna i obejmuje umowy o różnorodnym charakterze i funkcji ekonomicznej. W ostatnich latach szczególnie istotną rolę odgrywają produkty o charakterze inwestycyjnym lub oszczędnościowym. Są one z reguły oferowane przez zakłady ubezpieczeń we współpracy z podmiotami z innych sektorów rynku finansowego. Treść ekonomiczna tych umów jest zbliżona do typowych instrumentów rynku kapitałowego (np. jednostki uczestnictwa funduszy inwestycyjnych)

⁶ R. Pukała, *The Polish insurance market in the years 2004–2011*, „Acta Oeconomica Cassoviensia” 2012, Bratislava, s. 72.

lub sektora bankowego (lokaty bankowe). Funkcja ochronna jest tu ograniczona, i co za tym idzie również ekspozycja zakładów ubezpieczeń na ryzyko o charakterze ubezpieczeniowym nie odgrywa znaczącej roli. Jednocześnie konstrukcja tych produktów sprawia, że ryzyko lokacyjne (inwestycyjne) związane z nabywanymi przez zakład ubezpieczeń aktywami, a także sam dobór aktywów znajduje się w znacznym stopniu po stronie ubezpieczającego.

Tabela 2. Składka przypisana brutto (mln euro) oraz struktura składki w podziale na ubezpieczenia życiowe i majątkowe (w %) w krajach Grupy Wyszehradzkiej w latach 2008 – 2012

Składka (in EUR mil)	2008	2009	2010	2011	2012	D _{2012/2008}
Razem_CZ	5 202	5 443	6 225	6 015	6 107	117,40%
Życiowe_CZ	3 122	3 169	3 360	3 223	3 240	103,88%
Majątkowe_CZ	2 080	2 274	2 865	2 792	2 867	137,84%
życiowe/razem (%) CZ	60,02	58,22	53,98	53,58	53,05	---
majątkowe/razem (%) CZ	39,98	41,78	46,02	46,42	46,95	---
Razem_HU	3 310	3 071	3 036	2 610	2 627	79,37%
Życiowe_HU	1 715	1 530	1 593	1 398	1 364	79,53%
majątkowe_HU	1 595	1 541	1 443	1 212	1 263	79,18%
życiowe/razem (%) HU	51,80	49,82	52,46	53,56	51,94	---
majątkowe/razem (%) HU	48,20	50,18	47,54	46,44	48,06	---
Razem_PL	16 661	11 865	13 559	13 872	15 322	91,96%
Życiowe_PL	11 086	6 998	7 866	7 731	8 899	80,27%
Majątkowe_PL	5 774	4 867	5 692	6 141	6 423	111,24%
życiowe/razem (%) PL	66,54	58,98	58,01	55,73	58,08	---
majątkowe/razem (%) PL	34,66	41,02	41,98	44,27	41,92	---
Razem_SK	2 108	2 027	2 067	2 109	2 040	96,77%
Życiowe_SK	1 106	1 062	1 126	1 145	1 110	100,36%
Majątkowe_SK	1 002	965	941	964	930	92,81%
życiowe/razem (%) SK	52,47	52,37	54,49	54,28	54,41	---
majątkowe/razem (%) SK	47,53	47,63	45,51	45,72	45,59	---

CZ – Czechy; HU – Węgry; PL – Polska; SK – Słowacja

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych instytucji nadzorujących rynki ubezpieczeniowe Czech, Węgier, Polski i Słowacji za lata 2008 – 2012.

Kryzys finansowy wpłynął nie tylko na obniżenie zainteresowania ochroną ubezpieczeniową, a w ślad za tym na poziom zbieranej składki, ale także na pogorszenie wyników finansowych działających na rynku ubezpieczycieli. Jest to w głównej mierze spowodowane obniżeniem wartości posiadanych aktywów oraz podniesieniem poziomu

zobowiązań poprzez wzrost szkodowości prostej⁷ (dalej: szkodowości) produktów (głównie w grupie produktów finansowych i niektórych produktów odpowiedzialności cywilnej jak D&O lub E&O) – dane obrazujące wysokość wypłacanych odszkodowań przedstawiono w tabeli 3.

Obserwowany wzrost szkodowości, głównie w segmencie ubezpieczeń finansowych i odpowiedzialności cywilnej jest niewątpliwie konsekwencją pogarszającej się sytuacji finansowej przedsiębiorstw. W wyniku światowego kryzysu finansowego i spowodowanej nim recesji wstępującej w krajach Grupy Wyszehradzkiej, coraz więcej należności staje się trudnych do ściągnięcia. Obserwowane są opóźnienia w płatnościach ze strony kontrahentów krajowych i zagranicznych, co zwiększa ryzyko niewypłacalności przedsiębiorstw. Wzrasta także liczba upadłości podmiotów gospodarczych, co skutkuje materializacją ryzyka ubezpieczeniowego i wzrostem wypłaty odszkodowań.

Problemem dla sektora ubezpieczeniowego jest także spadek liczby zawieranych umów spowodowany z jednej strony zaostrzającymi się procedurami underwritingu ubezpieczeniowego ze strony ubezpieczycieli, z drugiej zaś pogorszeniem możliwości płatniczych i w konsekwencji spadkiem zainteresowania ubezpieczeniami ze strony klientów. Dodatkowym zagrożeniem dla sektora ubezpieczeniowego, w przypadku nawrotu drugiej fali kryzysu lub utrzymującego się przed długi czas spowolnienia gospodarczego może być pogorszenie wypłacalności działających na nim zakładów ubezpieczeń, na skutek obniżenia kapitałów własnych oraz obniżenia ratingów inwestycyjnych, co w konsekwencji wpłynie destabilizująco na sytuację finansową całego sektora ubezpieczeniowego i wzrostem prawdopodobieństwa upadłości działających na nim ubezpieczycieli. Dlatego też kluczowym aspektem zapewnienia bezpieczeństwa rynku ubezpieczeniowego staje się wprowadzenie systemowych rozwiązań, które zwiększą bezpieczeństwo finansowe działających na nim zakładów ubezpieczeń, a w konsekwencji bezpieczeństwo dla korzystających z ich usług klientów.

Tabela 3. Wypłacone odszkodowania (mln euro) oraz wskaźnik szkodowości (w %) w krajach Grupy Wyszehradzkiej w latach 2008 – 2012

Indicator (in EUR mil)	2008	2009	2010	2011	2012
Razem_CZ	2 765	3 106	3 312	3 296	3 499
Życiowe CZ	1 481	1 622	1 456	1 633	1 845
Majątkowe CZ	1 284	1 584	1 856	1 663	1 654
Szkodowość życiowe CZ (%)	47,4	51,2	43,3	50,7	56,9
Szkodowość majątkowe CZ (%)	61,7	69,6	64,8	59,6	57,7
Razem_HU	1 851	1 739	1 623	1 572	1 581
Życiowe_HU	1 026	946	925	914	907
Majątkowe_HU	825	793	698	658	674
Szkodowość życiowe HU (%)	59,8	61,8	58,1	65,4	66,5
Szkodowość majątkowe HU (%)	51,7	51,5	48,4	54,3	53,4

⁷ W opracowaniu prezentowany jest wskaźnik szkodowości prostej liczony jako stosunek wypłaconych odszkodowań do składki przypisanej brutto bez uwzględnienia rezerw i kosztów likwidacji.

Razem_PL	8 415	9 288	9 205	9 663	9 770
Życiowe_PL	5 505	6 405	5 658	6 328	6 337
Majątkowe_PL	2 910	2 883	3 546	3 335	3 433
Szkodowość życiowe PL (%)	49,7	91,5	71,9	81,9	71,2
Szkodowość majątkowe PL (%)	50,4	59,2	62,3	54,3	53,4
Razem_SK	945	1 032	1 133	1 182	1 202
Życiowe_SK	445	549	609	660	678
Majątkowe_SK	501	483	524	522	524
Szkodowość życiowe SK (%)	38,4	40,1	54,0	57,6	61,1
Szkodowość majątkowe SK (%)	51,5	56,5	55,7	54,1	56,3

CZ – Czechy; HU – Węgry; PL – Polska; SK – Słowacja

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych instytucji nadzorujących rynki ubezpieczeniowe Czech, Węgier, Polski i Słowacji za lata 2008 – 2012.:

4. PODSUMOWANIE

Kryzys finansowy, zapoczątkowany w 2007 roku na amerykańskim rynku kredytów hipotecznych, przerodził się w kolejnych latach w najpoważniejsze załamanie aktywności gospodarczej na świecie od czasu kryzysu lat 30-tych ubiegłego stulecia. Sukcesywnie obejmował on kolejne kraje oraz sektory gospodarki, wpływając destrukcyjnie na światowy wzrost gospodarczy oraz destabilizując rynki finansowe. Kolejne fale kryzysu pogłębiały problemy i skutkowały spowolnieniem gospodarczym. Proces ten zauważalny jest w wymiarze globalnym jak też regionalnym. Nie ominął także rynków ubezpieczeniowych krajów Grupy Wyszehradzkiej skutkując między innymi spadkiem zaufania społecznego do instytucji finansowych, a w konsekwencji obniżeniem popytu na usługi ubezpieczeniowe. Czynniki te, na co wskazują zaprezentowane w opracowaniu dane, wpłynęły negatywnie na wyniki finansowe sektora, doprowadzając do spadku:

- udziału ubezpieczeń w PKB omawianych krajów,
- składki *per capita*, zwłaszcza w segmencie ubezpieczeń na życie,
- składki przypisanej brutto,
- wzrostu szkodowości.

Należy jednak podkreślić, iż pomimo osłabienia, sektor ubezpieczeniowy krajów Grupy Wyszehradzkiej nie został dotknięty problemami związanymi z bankructwem ubezpieczycieli czy też zachwianiem ich wypłacalności. Także instytucje nadzorujące rynek ubezpieczeniowy, co niejednokrotnie sygnalizowały w oficjalnych raportach, nie stwierdziły istnienia zauważalnych problemów w zakresie utrzymywania płynności finansowej oraz utrzymywania na bezpiecznym poziomie wymaganych, ustawowych wskaźników bezpieczeństwa w nadzorowanych podmiotach, które skutkowałyby zagrożeniem interesów konsumentów. Niewątpliwie świadczy to o dostatecznej kapitalizacji działających na rynku zakładów ubezpieczeń pozwalającej na stabilne przetrwanie okresu spowolnienia gospodarczego oraz prowadzenia przez nich bezpiecznej polityki zarządzania ryzykiem operacyjnym oraz finansowym. Wskazuje także na stabilną pozycję sektora ubezpieczeniowego w gospodarce, co pozwala na optymistyczne spojrzenie na jego rozwój w przyszłości. Należy przypuszczać, iż jego znaczenie w gospodarce Czech, Węgier, Polski i Słowacji w kolejnych latach będzie sukcesywnie

wzrastać, co będzie korzystne dla klientów usług ubezpieczeniowych, rynków finansowych oraz gospodarki w wymiarze lokalnym oraz globalnym.

LITERATURA

- [1] *Annual report 2012. Hungarian Financial Supervisory Authority*, Budapest 2013.
- [2] Czech Statistical Office, www.czso.cz.
- [3] Duchackova E., Lejkova Z., Kafkova E., Majtanova A., Mehes M., Szkarlat A., Volosinova D., *Vyvoj poistneho trhu krajín Vysehradskej Stvorky v období 1995–2007*, University of Economics in Bratislava, Faculty of Business Economics with a seat in Kosice, Vydavatelstvo EKONOM, Kosice 2009.
- [4] Hungarian Central Statistical Office, www.ksh.hu.
- [5] Kafkova E., *Development of insurance market in Slovak Republic the period 2004–2010*, „Acta Oeconomica Cassoviensia”, 2011/4, s. 87–106.
- [6] Kafkova E., Fazekasova A., *Vyvoj poistneho trhu v Madarskej republike v období 2004–2010*, [w:] *Vyvojove trendy v poistovnictvie 2011 [electronicky zdroj]: recenzovany vedecky zbornik vedeckych prac z grantoveho projektu VEGA. 1/0211/10. Dopady a dosledky financnej krizy na sector poistovnictva*, Vydavatelstvo EKONOM, Bratislava 2011.
- [7] Kafková E. *Technické rezervy a investičná činnosť komerčných poisťovní na Slovensku*, „Ekonomický časopis” 52/2 (2004), s. 166–180.
- [8] Koziński P., *Charakterystyka rynku kapitałowego*, KNF, Fundacja Edukacji Rynku Kapitałowego, Warszawa 2011.
- [9] *Nadchodząca burza. Raport z transformacji. Kryzys w krajach Europy Środkowej i Wschodniej oraz w strefie EURO*, Raport PwC, Warszawa 2011.
- [10] *Polski rynek ubezpieczeniowy 2004–2010*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2010.
- [11] Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.
- [12] Pukała R., *The Polish insurance market in the years 2004–2011*, „Acta Oeconomica Cassoviensia” 2012, Bratislava, s. 56–81.
- [13] *Raport o funkcjonowaniu polskiego rynku finansowego w ujęciu międzysektorowym*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa 2011, (www.knf.gov.pl).
- [14] *Raport o stanie sektora ubezpieczeń po IV kwartałach 2011 roku*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa 2012 (www.knf.gov.pl).
- [15] *Raport o stanie sektora ubezpieczeń po IV kwartałach 2012 roku*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa 2013 (www.knf.gov.pl).
- [16] *Raport o stabilności systemu finansowego*, NBP, Warszawa 2008.
- [17] *Report on financial market developments in 2012*, Ministry of Finance of the Czech Republic, June 2013.
- [18] *Ročné správy Slovenskej asociácie poisťovní*, SLASPO, Bratislava 2005–2011 (www.slaspo.sk).
- [19] Soltes M., *Comparative Analysis of Insurance Markets in Visegrad countries*, [w:] *Competitiveness and European Integration*, red. A.S. Muresan, P. Curt, A. Filip, Romania 2007.

- [20] Statistical Office of the Slovak Republic, <http://portal.statistics.sk>.
[21] *Výroční zprávy 2008–2012*, Česká asociace pojišťoven (www.cap.cz).
[22] *Yearbook 2008–2012*, Magyar Biztosítók Szövetsége (www.mabisz.hu).

INSURANCE MARKET OF THE VISEGRAD GROUP UNDER ECONOMIC SLOWDOWN

The economic slowdown currently observed in the global economy has adversely influenced all market segments. It has undermined the activity of enterprises, which results in a reduced employment, decline in real income of the society and increased unemployment. All these factors are reflected in the development stage of the insurance sector, which depends on the supply of risks on the insured parties side, demand on these risks on the insurers side, or readiness to accept them, as well as funds at both parties' disposal, after all it is them who determine risk being traded as market goods. Supply of risk is a direct derivative of the national economy's development and its current status. The insurance sector is an important link to the financial system in every country's economy. It is supplementary to the state social welfare system and, by means of capital accumulation, can constitute a source of financing new investments. It is also important in the context of international financial markets which are characterized by tight connections between particular countries, just like contemporary global economy. This means that economic fluctuations in one country influence the situation in other countries.

The aim of this article is to present the development status of insurance markets in the Visegrad Group in the times of economic slowdown. The analysis of the insurance sector's importance in each of the discussed countries' economies has been carried out, its development status in the years 2008 – 2012 has been presented and the impact of slowdown on its development has been discussed. The fact that the insurance sector in the Visegrad Group is characterized by a stable position in each country's economy, due to high capitalization of entities and safe operational and financial risk management policy conducted by insurers has been pointed out as well.

Keywords: economic slowdown, Visegrad Group, insurance sector, insurance companies, financial security.

DOI:10.7862/rz.2013.hss.35

Tekst złożono w redakcji: czerwiec 2013

Przyjęto do druku: listopad 2013